

A magyar osztályképződés gazdasági alapjai és demokráciánk fejlődési lehetőségei.*

I. Társadalmunk osztálytagozódása.

kik modern felfogással kutatják Magyarország gazdasági A és szociális fejlődésének föltételeit, állandóan két problémával kerülnek szembe, melyekről nem a statisztikai megállapítások pozitívításával, inkább csak hozzávetéssel s következtetéssel tudnak magoknak számot adni, másoknak képet rajzolni.

Az egyik állandóan közöttünk kísértő probléma: vajon eljutott-e már Magyarország gazdasági fejlődésében a primer ipari kapitalizmus kialakulásáig, illetőleg a kialakult primer ipari kapitalizmus, a dolog belső természete szerint hamarosan létre tud-e hozni nagyarányú ipari kapitalizmust? Továbbá: a korai ipari kapitalizmussal együtt kialakult-e már Magyarországon is, a földtől közvetlenül nem függő, nyugoti műveltségű és egységes világfelfogású ipari polgárság, amelynek egyenesen egzisztenciális érdeke és szüksége az, hogy ne csak önmaga merüljön bele mennél teljesebben a modern gazdasági és szociális kultúrába, de minél nagyobb tömegét vigye abba magával az ipari árukat termelő és azokat fogyasztó munkásosztályoknak is?

A másik nagy problémánk, mellyel minduntalan szembe találkozzunk: vajon a magyar faj, az országban élő többi nem-magyar fajokkal szemben, erősebb-e gazdaságilag, társadalmilag? A nem-magyar

* Szerző felolvasta a *Társadalomtudományi Társaság* f. évi január hó 23-i ülésén.

fajúak fölött való uralmát és a magyar állam jövőjét biztosítja-e a magyarság természetes gazdasági és kulturális felsőbbisége, nagyobb ereje? Viszont a nem-magyar fajúak be vannak-e gazdasági szervezetünkbe annyira kapcsolva, hogy mint abban érdekeltek, annak fejlesztői s nem lerontói igyekezzenek lenni? A nem-magyar nyelvűek megtalálják-e ebben az országban gazdasági boldogulásukat legalább annyira, mint a magyar uralkodó osztály körén kívül eső magyar munkás népesség? A hivatalokban érvényesülhet-e a nem magyar nyelvű népesség? Nincsen-e ez jobban elnyomva, mint a magyar munkásság s ha elnyomottsága, elmaradottsága még ennél is nagyobb volna, mi ennek a magyarázata az általánosan ismert gazdasági és osztályuralmi okokon kívül?

Ezekre a nagy jelentőségű és komoly kérdésekre nem kap kielégítő feleletet a kutató a *Népszámlálási és a birtokstatisztika* kötetéből. Vagyon- és jövedelemstatisztikánk egyáltalán nincs; a népszámlálási statisztika pedig inkább egyes különálló gazdaságtársadalmi és szociáliskulturális adatokat ad, semmint a magyar társadalom teljes és rendszeresen kidolgozott képét. Az 1904. évi statisztikai fölvétel, mely a népesség egy részére, a 20 éven felüli férfiakra terjedt ki a választójogi reformra való tekintettel, feldolgozott adatai nyújtanak az említett kérdésekre, különösen pedig a magyarság és a nemzetiségek viszonyára, több-kevesebb feleletet. Kristóffy József belügyminiszter, majd újabban gróf Andrássy Gyula belügyminiszter által, az országgyűlési képviselői választójogról szóló törvényjavaslatokkal kapcsolatosan közzétett statisztikai anyaga alkalmas arra, hogy a felvetett kérdéseket újabb adatokkal megvilágítsa s azokra nézve eléggé határozott feleletet adjon.

Eme két statisztikánk adataiból feleletet keresve Magyarország társadalmának osztálytagozódására az egyes nemzetiségek szerint, természetesen nem merülhetünk bele ama nagy jelentőségű gazdasági probléma vizsgálatába, hogy vajon az osztrák nagyipar szabad versenye, az Ausztriával egységes vámterület fennállása, továbbá az extenzív és szervezetlen latifundiális s az anorganizált kisbirtokos rablógazdálkodás mellett: kifejlődhetik-e az ország ipari szükségleteit egészben vagy nagyrészből kielégíteni bíró magyar gyáripár? Ezt a vizsgálatot ma mellőzve, egyszerűen keresni fogjuk a polgárok és proletárok számát és nemzetiségét, hogy a nyert eredmények szerint megvizsgálhassuk, vajon helyes vágáson halad-e a magyar polgárság és proletárság politikája: a magyar demokrácia megvalósítása érdekében.

Mielőtt azonban voltaképeni feladatunkra térhetnénk, szükséges megismerkednünk a 20 éven felüli magyarországi polgári férfinepesség foglalkozási viszonyaival, amint azt a következő összeállítás feltünteti:

A 20 éven felüli magyar honos polgári férfinépesség meg- oszlása foglalkozása szerint.*

I. Östermelés	2,988.312;	69,1%
II. Bányászat, ipar, kereskedelem, hitel, közlekedés	916.740;	21,2,,
III. Egyházi s világi közszolgálat és szabad foglalkozások	120.001;	2,8,,
IV. Közszolgálati tényleges és nyugdíjas altisztek és szolgák	40.758;	0,9,,
V. Házbirtokosok és tőkepezesek	12.915;	0,3,,
VI. Egyéb ismeretlen foglalkozásúak	<u>244.234;</u>	<u>5,7,,</u>
Mindössze	4,322.960;	100,0%

Ez a kimutatás Magyarország gazdasági elmaradottságát még szomorúbbnak tünteti fel, mint a népszámlálási statisztika, mert a felnőtt férfinépességnek 69,1%-a, míg az összes népességből az anyaországnak 66,5%-a foglalkozik östermeléssel; ennek megfelelően csekély természetesen a nem közvetlen fogyasztási, szükségleti cikkek termelésével foglalkozó egyéb foglalkozási ág keresői száma.

Még jellegzetesebb képet ad a felnőtt polgári férfinépesség szociális viszonyairól a következő kimutatás:

A 20 éven felüli magyar honos polgári férfinépesség meg- oszlása foglalkozása és gazdasági helyzete szerint.**

I. Értelmiségiek, tisztviselők:

	szám szerint	%-ban
Östermelésnél	9.996	0,2
Bányászat-, ipar- és forgalomnál	48.714	1,1
Közszolgálati, egyházi és szabad <u>foglalkozásoknál</u>	<u>120.001</u>	<u>2,8</u>
Összesen	178.711	4,1

II. Gazdaságilag önállók:

	szám szerint	%-ban
Östermelésnél	1,466.639	33,9
Bányászat-, ipar- és forgalomnál	390.626	9,1
Egyéb foglalkozásoknál	<u>109.177</u>	<u>2,5</u>
Összesen	<u>1,966.442</u>	<u>45,5</u>

III. Gazdaságilag nem önállók:

	szám szerint	%-ban
Östermelésnél	1,511.677	35,0
Bányászat-, ipar-, forgalomnál	477.400	11,0
Közszolgálati ágaknál	40.758	0,9
Egyéb foglalkozásoknál	<u>147.972</u>	<u>3,5</u>
Összesen	<u>2,177.807</u>	<u>50,4</u>

* Gr. Andrassy Gyula: *Indokolás az országgy. képviselők választásáról szóló törvényjavaslathoz*. Budapest, 1908, 133* 1.

** Id. m. 158* 1.

Feltűnő már ebben az összeállításban is, hogy 1,466.639 östermelő önállóval szemben csupán 390.626 önálló van a bányászat-, ipar-, hitel- és forgalomnál s ezenkívül az összes értelmiségi foglalkozású önálló férfiak száma 178.711, vagyis ha a két utóbbit — az östermelés tisztviselői leszámításával — a földbirtoktól különálló polgárságnak vesszük, úgy 569.341 polgárt nyernénk. Míg a munkások, cselédek, szolgák száma 2,177.807, az egésznek 50,4%-a. Az önállók száma tehát relatíve csekély, a munkások száma feltűnően erős és csak ott nem volna ez a nagy szám társadalmilag veszedelmes és fenyegető, ahol erős, koncentrált, nagyméretű gyáripar és intenzív mezőgazdaság van; ahol a munkaszükséglet állandó és fokozódó és ahol a munkabér magas. Magyarországon, mint tudjuk, mindez hiányzik. Épen fordítva: a mezőgazdaság extenzív, a munkaszükséglet rapszodikusan változó, de átlagosan csekély: az ipar gyenge, csak most kezdődő.

Természetes következése ennek az állapotnak azután: a munkanélküliek nagy száma; az alacsony munkabér; a tömegek csekély átlagos keresete s az általános szegénység. Világosan kitűnik ez a férfilakosság jövedelmére s keresetére kivetett egyenesadók (és pedig az I., II., III. és IV. osztályú kereseti adó, földadó, bányaadó, házadó, tőkekamat és járadékadó, de az általános jövedelmi pótdadó nélkül) összegéből, ha azokat nagyság szerint csoportosítjuk, mint az alább következik:

A 20 éven felüli polgári férfinépességből állami egyenesadókat fizetett:*

	M a g y a r		Nem-magyar		E g y ü t t	
	szám	%	szám	%	szám	%
legalább 100 K egyenesadót	97.169	4·3	57.206	2·8	154.375	3·6
50—100 K egyenesadót	127.854	5·7	85.463	4·1	213.317	4·9
30—50 K egyenesadót	177.695	7·9	131.200	6·3	308.895	7·9
legalább 30 K egyenesadót	408.718	17·9	273.869	13·2	676.587	15·7
5—30 K egyenesadót	500.301	40·1	1,033.291	49·8	1,933.592	44·7
5 K-nál kisebb egyenesadót fizető, vagy adót nem fizető	945.149	42·0	767.632	37·0	1,712.781	39·6
	2,248.168	100·6	2,074.792	100·0	4,322.960	100·0

Az egész kereső férfinépességnek majdnem négytizedrésze az adót nem fizetők, vagy 5 K-nál kevesebbel adózók közé tartozik; a másik négytizedrésze (44,7%) csupán 5,30 K állami egyenes adót

* Indokolás, stb. 156* 1.

tud fizetni jövedelme után és 30 K-nál több adót csak 15,4%-a tud fizetni. Mindenesetre nem kielégítő vagyoni és kereseti viszonyok bizonyítéka ez.

Ha pedig a magyarság és a nemzetiségek kereseti, vagyoni viszonyait vizsgáljuk, a kimutatásból kétségtelenné válik, hogy a magyarság szociális, illetőleg vagyoni megoszlása kedvezőtlenebb, mint a nem magyar férfinépességé, mert: *a)* az 5 K-nál kevesebb vagy semmi adót nem fizetők a magyarságnak 42%-át, a nemzetiségeknek pedig csak 37%-át teszik; *b)* a legvagyonosabb felső rétegben a magyarság relative kevés többsége nem nyújt kárpótlást a nagy tömeg vagyontalanságáért; *c)* a közepes jólétnek örvendő társadalmi osztály a magyarságban jóval kisebb (40,11%) mint a nemzetiségekben, ahol a népesség fele (49,8%) e közepes jólétű osztályba tartozik. Más szóval a nemzetiségeknek 63%-a míg a magyarságnak 58%-a tartozik a vagyonosabb és a kispolgári osztályokba. A nemzetiségek nagyobbarányú gazdasági elnyomottsága — különösen ha figyelembe vesszük, hogy az egy kat. holdon felüli 1,378.086 összes húsz évesnél idősebb férfi földbirtokosból 825.683 (59,9%) volt nem-magyar és csak 552.403 (40,1%) férfi volt magyar — nem bizonyul valónak. A nagybirtok elsősorban a magyarságot szorítja és pusztítja, mert magyar területeken van, de épúgy nyomja a nem-magyarokat is, ahol velük szembe kerül.

A nem-magyarok általános gazdasági érvényesülését azonban bizonyítja ezenkívül még több adat is. Kitűnik ez, ha sorra vizsgálat alá vesszük a magyarság és az egyes nemzetiségek gazdasági és szociális helyzetét a mezőgazdaságban, az iparban, a kereskedelemben, a hivatalokban. Az ezekre vonatkozó, igen értékes adatokat azonban gróf Andrássy Gyula nem teszi részletesen közzé, bár az indokolásban maga vallja, hogy azokat már elődje, Kristóffy József belügyminiszter elkészítette és így kénytelenek vagyunk e becses adatoknak még 1905. évi feldolgozását használni. Az összes 20 éven felüli polgári férfinépességet jövedelme, illetőleg vagyona szerint négy osztályba sorozva, mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi és értelmi foglalkozása, valamint nemzetisége szerint a következő kimutatás tünteti fel:

(Lásd táblázatot a 242. és 243. oldalon.)

A 20 éven felüli polgári férfinépesség vagyoni és társadalmi főosztályai, nemzetiségek szerint.

		Magyar	Nem- magyar együtt	Német	Tót	Román	Rutén	Horvát	Szerb	Egyéb	Mindössz	Az egyes va- gynemlékek előtt és esett az összes fér- finépesség % ₁₀₀ -ában
I. Nagyobb vagyonnal vagy jövedelemmel bíró osztályok.	1. Földbirtokosok 20 kat. holdon felül	82.833	92.778	30.528	16.175	30.830	3.784	1.102	7.822	2.537	175.611	
	2. Ezek segítő családtagjai	7.450	10.445	2.925	2.290	3.472	268	150	971	369	17.895	
	Földbirtokosok és segítő családtagjaik együtt	90.283	103.223	33.453	18.465	34.302	4.052	1.252	8.793	2.906	193.506	
	3. Önálló iparosok legalább 5 segéddel	4.434	1.977	1.609	203	38	—	16	43	68	6.411	
	4. Önálló kereskedők legalább 21 K III. oszt. vagy 20 K I. oszt. kereseti adóval	34.725	15.411	11.830	875	1.072	36	209	1.029	360	50.136	
	5. Orvosok, lelkészek, tanárok, tanítók ügyvédek, községi jegyzők, gyógyszerészek, stb.	48.991	13.725	3.360	1.366	7.383	210	173	1.085	148	62.716	
	6. Állami } tisztviselek, altisztek, szolgák legalább 18 K	28.343	2.070	1.337	90	295	3	87	143	115	30.413	
	7. Nem-állami } IV. oszt. kereseti adóval	30.150	5.908	4.568	349	338	2	112	221	318	36.058	
	8. Egyéb foglalkozású egyének	16.202	5.973	4.052	539	553	13	78	313	425	22.175	
Összesen	253.128	148.287	60.909	21.887	43.981	4.316	1.927	11.627	4.340	401.415	9·3	
	% ₁₀₀ -ban	63·1	36·9	15·0	5·4	10·9	1·1	0·5	2·9	1·1	100·0	
II. Kisebbségi vagyonnal vagy jövedelemmel bíró osztályok.	1. Földbirtokosok 5—20 kat. holddal és ezek segítő családtagjai	293.425	498.591	76.250	119.879	220.219	31.707	10.434	25.346	14.756	792.016	
	2. Önálló iparosok 1—4 segéddel	47.572	25.125	16.208	4.871	1.584	83	424	1.371	584	72.697	
	3. Önálló kereskedők 10—21 K III. oszt. vagy 10—20 K I. osztályú kereset adóval	8.112	5.402	3.714	543	481	48	153	261	202	13.514	
	4. Állami } tisztviselek, altisztek, szolgák 6—18 K IV. oszt.	34.389	4.293	2.055	1.031	632	38	217	149	171	38.682	
	5. Nem-állami } talyú kereseti adóval	30.010	8.595	5.366	1.292	920	28	113	573	303	38.605	
	6. Egyéb foglalkozású egyének	9.616	3.515	1.698	375	861	32	41	331	177	13.133	
	Összesen	423.124	545.521	105.291	127.991	224.697	31.936	11.382	28.031	16.193	968.645	22·4
	% ₁₀₀ -ban	43·7	56·3	10·8	13·2	23·2	3·3	1·2	2·9	1·7	100·0	

III. Még kisebb vagyonnal vagy jövedelemmel bíró osztályok.	1. Kisbirtokos napszámások 2—5 kat. holddal és ezek segítő családtagjai	163.480	260.124	34.582	61.926	121.981	16.100	7.710	11.009	6.816	423.604	
	2. Önálló iparosok saját házzal vagy földdel	54.341	52.966	26.850	12.397	6.707	600	1.362	2.795	2.255	107.307	
	3. sok segéd nélkül se házza ¹ , se földdel	65.249	39.773	17.683	9.119	5.015	424	718	2.181	4.633	103.322	
	4. Önálló kereskedők 10 K-nál kevesebb III. v. I. oszt. kereseti adóval	1.822	4.060	1.255	2.090	300	39	51	140	185	5.882	
	5. kevesebb III. v. I. oszt. kereseti adóval	8.059	5.068	2.898	1.295	221	21	86	198	349	13.127	
	6. Állami tisztviselők, altisztek, szolgák 6 K-nál kevesebb IV. osztályú kereseti adóval	17.343	3.963	1.332	1.025	996	96	242	154	118	21.306	
	7. Nem állami kereseti adóval	26.317	12.871	5.115	2.870	2.500	228	320	1.169	669	39.188	
	8. Egyéb foglalkozású egyének ...	33.922	24.120	9.362	4.040	7.415	455	167	1.341	1.340	58.042	
	Összesen ...	370.533	402.959	99.077	94.762	145.135	17.963	10.656	18.987	16.379	773.492	17.9
%-ban	47.9	52.1	12.8	12.2	18.8	2.3	1.4	2.5	2.1	100.0		
IV. Legkisebb vagyonú vagy kereseti tisztán munkásosztályok.	1. 2 kat. holdnál kisebb földbirtokokkal ...	154.640	164.547	36.625	33.159	67.928	6.193	5.026	10.921	4.655	319.187	
	2. földbirtok nélkül, de saját házzal ...	96.509	87.433	13.511	15.983	36.892	6.792	1.474	7.339	5.442	183.942	
	3. se földdel, se házzal ...	320.752	305.137	52.988	58.896	128.829	16.287	7.956	22.598	17.583	625.889	
	4. Mezőgazdasági munkások ezek segítő családtagjai	49.270	62.401	9.750	13.903	27.071	2.019	2.009	4.997	2.652	111.671	
	5. Mezőgazdasági cselédek ...	212.146	97.844	13.432	38.982	32.686	1.780	2.114	6.189	2.631	309.990	
	1—5. Mezőgazdasági munkások és cselédek együtt	833.317	717.362	126.306	160.923	293.406	33.071	18.579	52.044	32.973	1,550.679	
	6. Bányászati és iparforgalmi munkása	251.381	160.135	72.537	48.990	43.655	1.822	3.808	4.254	5.069	411.516	
	7. Napszámos, külön megnevezés nélkül	49.396	65.128	15.802	16.019	19.016	2.487	1.826	4.772	5.206	114.524	
	8. Házi cselédek és házmesterek ...	17.811	6.439	1.727	2.021	1.836	160	136	349	210	24.250	
	9. Egyéb foglalkozású egyének ...	49.476	28.963	13.401	4.676	4.648	505	586	1.694	3.453	78.439	
Összesen ...	1.201.381	978.027	229.773	232.629	342.561	38.045	24.995	63.113	46.911	2,179.408	50.4	
%-ban	55.1	44.9	10.6	10.7	15.7	1.7	1.1	2.9	2.2	100.0		
A husz éven felüli összes férfi népesség együtt, szám ...		2,248,166	2,074,794	494,350	477,269	756,374	92,260	48,960	121,758	83,823	4,322,960	100.0
% -ban		52.3	47.7	11.4	11.0	17.4	2.1	1.1	2.8	1.9	100.0	

Mentül figyelmesebben vizsgáljuk ezt a kimutatást, annál beszédesebb lesz az s annál érdekesebb dolgokat mond el. így az egész felnőtt férfinépeségnek több, mint fele, 50,4%-a tisztán munkásosztályokba tartozik. Továbbá 40,3%-át olyan kispolgárok alkotják, akiknek vagyona 2—20 kat. hold közt változik, azután önálló iparosok legfeljebb 4 segéddel, önálló kereskedők legfeljebb 21 K III. osztályú vagy 20 K I. osztályú kereseti adóval és állami s nem állami tisztviselők, altisztek, havi fizetéses szolgák legfeljebb 18 K III. osztályú kereseti adóval, vagyis ennek a 40,3%-nak jövedelme 1000—2000 K körül ingadozik! A magasabb jövedelműek száma bizony csekély. A tabella áttekintésének megkönnyítése céljából a négy vagyoni főosztály csoportosított eredményeit kiemelve, alább adjuk:

Az összes 20 éven felüli népesség vagyoni és nemzetiségi megoszlása Magyarországon.

	Magyar	Nem-magyar	Együtt	Az egész népesség %-ában
I. Nagyobb vagyonnal v. jövedelemmel bíró osztályok	253.128	148.287	401.415	9·3
II. Kisebb vagyonnal v. jövedelemmel bíró osztályok	423.124	545.521	968.645	22·4
III. Még kisebb vagyonnal v. jövedelemmel bíró osztályok	370.533	402.959	773.492	17·9
IV. Tisztán munkás osztályok	1,201.381	978.027	2,179.408	50·4
Mindössze ...	2,248.166	2,074.794	4,322.960	100·0

Ezek az adatok szintén azt bizonyítják, hogy a magyarság számszerint csekély majoritásban van a nemzetiségek fölött a legmagasabb vagyoni osztályban, ez ugyanis a birtokarisztokrácia és a haute finance s a nagyiparosok osztálya; ellenben a magyarság aránytalanul többségben van a legkedvezőtlenebb gazdasági viszonyok közt élő munkásosztályokban, szemben a nem-magyarokkal. A nemzetiségek viszont majoritásban vannak a közepes jólétű kispolgári osztályokban, — a magyarsággal szemben.

Ha már most azt akarjuk megtudni, hogy kialakult-e már Magyarországon is a földbirtoktól közvetlenül nem függő ipari polgárság és értelmiség: a modern gazdasági és szociális demokrácia e két hordozója? s ha továbbá meg akarjuk határozni a magyarság és a nemzetiségek helyzetét ebben a demokráciában: csoportosítanunk szükséges az előbb adott kimutatás vagyoni főosztályait foglalkozási ágak és gazdasági helyzet szerint és akkor a következő eredményt nyerjük:

120 éven felüli polgári férfinépeség vagyoni főosztályainak csoportosítása a foglalkozások, továbbá a gazdaságilag önálló, tisztviselők és munkások szerint.

	Magyar		Nem-magyar		Együttvéve	
	szám	%	szám	%	szám	%
Az I—III. főosztály* földbirtokosai 2 kat. holdnál nagyobb birtokkal s ezek felnőtt férfi segítő-családtagjai . . .	547.188	38.9	861.933	61.1	1,409.126	100.0
Az I—III. főosztályú önálló iparosok .	171.596	69.0	119.852	31.0	291.448	100.0
Az I—III. főosztályú önálló kereskedők	52.718	63.8	29.941	36.2	82.659	100.0
Az I—III. főosztályú állami tisztviselők altisztek és szolgák	80.075	88.0	10.327	12.0	90.402	100.0
Az I—III. főosztályú nem-állami, közigazgatási, községi, egyh. és magánüzemi tisztviselők és szolgák	86.477	76.0	27.374	24.0	113 851	100.0
Ügyvédek, orvosok, mérnökök, tanárok, felkészítők, tanítók, írók, községi jegyzők gyógyszerészek stb.	48.991	78.1	13.725	21.9	62.716	100.0
Az I—III. főoszt. egyéb foglalkozásúak	59.740	65.0	33.610	35.0	93.350	100.0
A közép- és kispolgári osztály együtt (a földbirtokosok nélkül)	499.597	67.9	234.829	32.1	734.426	100.0
Mezei, ipari, forgalmi munkások és cselédek	1,201.381	55.1	978 027	44.9	2,179.408	100.0
Mindössze	2,248.166	52.5	2,074.794	47.5	4,322.960	100.0

A tabella adataiból kitűnik, hogy a nemzetiségi földbirtokosok az összes földbirtokosok többségét, 61,1%-át adják; továbbá, hogy a 291.448 összes önálló iparosból 119.852, azaz 31%, a 82.659 összes önálló kereskedőből közel 30.000, azaz 36,2%, az összes 204.253 állami és nem-állami tisztviselőkből, altisztekből, szolgákból 37.701, azaz 36% esik a nemzetiségekre. A nemzetiségi népesség fele a közepes jövedelmű kispolgárság közé tartozik. A nem-magyar nyelvű lakosságra tehát nem nehezedik nagyobbfokú különleges elnyomás, mint a magyar fajú dolgozó osztályokra. A parcellázásból milliommossá lett sovíniszták ordítózása a parlamentből, szerencsére, még nem juthatott ki az életbe. Azonban, mint tudva van, a dolgozó osztályok elnyomottsága és haladásuk megakadályozása, sajnos, egyenlően nagy a magyar és nem-magyar népességben. Tetézi ezt az elnyomottságot még a nem-magyar anyanyelvű népességnél több speciális körülmény! Így a nemzetiségi vidékek földje — a fekvése után hozzávetőleg tételezem fel csupán — kevesebb többletet termelhet, mint az Alföld; a nemzetiségi vidékek kisebbfokú gazdasági fejlettségénél és történelmi okoknál fogva a városok magyar területeken fejlődtek inkább, melyek felszívják a nem-magyar nyelvű népesség intelligensebb részét, ezért nagyobbfokú átlagos elmaradottság van a nemzeti-

* Lásd a 242. és 243. oldal statisztikájának osztályait.

ségi vidékeken. Hozzávehetjük azonkívül még azt is, hogy a faji és nyelvi határ külön-külön kisebb területre korlátozza a tót-, a román-, a szerb-, a horvátnyelvű népességet és e kisebb területen kevesebb a gazdasági érvényesülési és kereseti alkalom is számukra. A magyar nyelv nemtudása és a mozgékonyság hiánya is korlátozza a nem-magyar népességet a gazdasági szervezetben való térfoglalásban.

Mindamellettt aránytalan hátramaradást csak egy foglalkozásnál találunk. Az állami tisztviselőknek, altiszteknek, szolgáknak csak 12%-át adják a nem-magyaranyelvűek, míg a többi foglalkozásnál 31—61% között váltakoznak. Kétségtelen, hogy az állami és vármegyei hivatalokban bizonyos fokú animozitással és mellőzéssel kell megküzdenniök a nem-magyaranyelvű hivatalkeresőknek: hiszen a hivatalokat a magyar gentry monopolizálja. De ha része van is e mellőzési törekvésnek a nemzetiségek nagy lemaradásában, azonban mégsem írható minden ennek a rovására. Mert az elfogulatlan vizsgáló meg fogja látni azt a tényt is, hogy a lemaradásban ép oly erős része van a nemzetiségeknek, így az államnyelv iránti idegenkedésüknek, az államnyelv nemtudásának és végül — ami lényeges — a nemzetiségi férfiak magasabb képzettsége hiányának. Bizonyítja ezt a statisztikának ama feltűnő adata, hogy míg a 2,248.166 húsz éven felüli magyar anyanyelvű polgári férfinépességből 1904-ben 97.870 bírt középiskolai képzettséggel, addig a 2,074.794 nem-magyar anyanyelvű férfiak közül csupán 13.967-nek volt középiskolai képzettsége s ebből is csak 12.730 tudott az állam nyelvén beszélni.

Ha pedig a földbirtokosság érdekkörén kívül eső polgárságot keressük a felnőtt férfinépességben, akkor azt látjuk, hogy az összes önálló iparosokat, kereskedőket, a diplomás értelmiséget, az állami, vármegyei, községi, egyházi köztisztviselőket, állami és nem-állami tisztviselőket, összes havi fizetéses altiszteket, pénzügyőröket, rendőröket és szolgákat beszámítva (bár tudjuk jól, hogy az állami, vármegyei tisztviselők nem a demokrata polgári érdekek és világnézet részesei és ápolói) úgy ezzel a túlzottan jóindulatú számítással 734.426 „polgárt” kapunk, ebből 499.597 magyar és 234.829 nem-magyar anyanyelvű. A Kristóffy-féle statisztikai feldolgozás e végső eredményeivel szemben az Adrássy-féle feldolgozás némi kis eltérést tüntet fel a tisztviselők, altisztek és szolgák csoportjánál és a diplomásoknál, ami kétségtelenül a beosztás megváltoztatásának eredménye; az eltérés azonban nem változtat a végső következtetésen, ami a nagy számok törvényéből folyik. A földbirtoktól közvetlenül nem függő polgárság száma tehát a legutolsó kimutatás szerint, mely nem adja a nemzetiségek szerinti megoszlást, a következő:

Önálló iparosok összesen.....	291.448
Önálló kereskedők összesen.....	82.602
Önállók a közlekedés köréből.....	16.311
Allami köztisztviselők és állami üzemek tényleges s nyugdíjas tisztviselői.....	39.783
Nem-állami köztisztviselők, egyházi tisztviselők, tényleges és nyugdíjas tisztviselők nem-állami üzemekben.....	60.332
Okleveles értelmiség (ügyvédek, orvosok, gyógyszerészek, ügynökök, gazdászok, erdészek, bányászok, jegyzők, lelkészek, tanárok, tanítók, kiseddóvók).....	65.120
Egyéb értelmiségi hivatásúak.....	13.476
Házbirtokosok és tőkepénzesek.....	12.915
Összesen	581.987

Ezek függvénye: a havi fizetéssel bíró állami és nem-állami altisztek és szolgák, ezek összes száma..... 110.868
Mindössze 692.855

Mindössze tehát 700—735 ezernyi a magyarországi „városi polgárság”.*

Keressük e számok igazolását másutt is, pl. a népszámlálási statisztikában. Íme az eredmények:

Magyarország kereső népességének szociális megoszlása.**

	Keresők ből (férfiak és nők) 1900-ban					
	Önállók	Tisztviselők	Egyéb segéd-személyek	Keresők összesen	Az „egyéb segéd-személyek”-ből	
					segítő családtag	művezető, munkás, tanonc, napszámos, altiszt, szolga
I. Östermelésnél . . .	1,583.703	12.559	3,408.905	4,960.167	1,479.789	1,929.166
II. Bányászat-kohászatnál	543	1.164	54.717	56.424	31	54.686
III. Tulajdonképeni, házi és vándoriparnál . .	383.995	17.386	636.697	1,038.078	45.556	591.141
IV. Kereskedelem és hitel-nél	100.586	25.839	83.537	209.962	18.434	65.103
V. Közlekedésnél	18.187	19.773	87.901	125.861	2.344	85.557
Ipar-, bányászat és forgalomnál együtt	503.311	64.162	862.852	1,490.325	66.365	796.487
VI. Polgári s egyh. közszolgálatoknál, szabad foglalkozás	16.906	127.343	50.300	194.549	—	50.300
VII. Különböző gazdasági ágakban alkalmazott napszámosok	—	—	278.662	278.662	—	278.662
VIII. Nyugdíjasok, tőkepénzesek stb.	130.687	—	—	130.687	—	—
IX. Egyéb és ismeretlen foglalkozásoknál . . .	40.511	424	15.828	56.763	304	15.524
Magyarország összesen .	2,230.118	212.376	4,725.340	7,167.834	1,546.408	3,268.932

* Gróf Andrássy Gyula: *Indokolás az országgyűl. képv. választókról szóló törv.-javaslat*hoz, 102*—129* 1.

** *A magyar korona országainak 1900. évi népszámlálása*, IV. köt. 2—35 1.

A magyar anyaországban összesen 7,167.834 férfi és nő kereső volt 1900-ban, ebből önálló, vagyis aki valamely vagyonnal, vagy nem bérkeresettel bírt volt mindössze 2,230.118, vagyis az egésznek csak harmada és 31,1%-a. A 2,230.118 önállóból ismét az östermelésnél önálló volt, bármi kisvagyon, vagy önálló jövedelem alapján 1,538.703, azaz az egész kereső népességnek 21,4%-a (egyötöd része); míg az ipusztriális foglalkozások önállóinak összes száma 503.311, vagyis az egész kereső népességnek 7,0%-a, pedig ezek közé van sorolva: 30.000 kávé, kifőző, vendéglős; 36.000 vándoriparos, népiparos; nád-zsuptetőkészítők, gyékény-, kosárfonók, seprűkészítők, tetemes számú s tulajdonképen nem-iparos tengődő exisztencia; az önállók között szerepel: 1700 zsbárús, cselédszerző, helyközvetítő, hirdetésközvetítő, hírlapágens stb.; 13.500 kofa; 14.200 házaló; 7200 alkusz; 15.000 bérkocsis, fuvaros; 1340 hordár, mindezek igen nagyszámú egyéb ipari „önálló”-val voltaképen gazdaságilag nem önálló exisztenciák és életmódjukra nézve inkább az ipari-forgalmi munkásokhoz tartoznak.

A népszámlálási statisztika kimutat tovább összesen 212.376 férfi- és nőtisztviselőt, 2,9%-ot; és kitüntet 4,725.340 munkást, vagyis az egyik kereső népességnek 65,9%-a (háromötöd része) a munkásosztályokba tartozik. A munkások közül mezőgazdasági munkás, napszámos és cseléd 3,703.395; míg a bányászati, az ipari, a kereskedelmi, forgalmi munkások együttes száma 862.852, majdnem egyötöde ez a mezei munkások számának.

Rác, Gyula.

(Befejező közlemény a következő számban.)

